

การเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงอาชีพและการจัดการทรัพยากร ของเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก

Comparison of Career Change and Resource Management of Rubber Smallholders

บัญชา สมบูรณ์สุข¹ ประวัติ เวทย์ประสิทธิ์¹ กนกพร ภาชีรัตน์²
และ ภัทรพงศ์ เกริกสกุล¹

Buncha Somboonsuk¹, Prawat Wettayaprasit¹, Kanokporn Pacheera²
and Patarapong Kroeksakul¹

ABSTRACT

The study aimed to compare the occupation change of rubber smallholding household among different areas, to study the condition of occupation change in different areas, and to identify resource management in the different areas. Three study areas of Songkhla province were selected by the rural development classification as the rural area of Ban Thong Nam, Cha Na district, the peri-urban area of Ban Chai Kao, Bangkhlang district and the urban area of Ban Kaitalad, Hat Yai district, respectively. Data were collected using multi-approach: participant observation, resources and needs questionnaire (RANQ) indepth-interview with key informants and case study. The subject consisted of 90 rubber households. It was found that rural areas and suburban areas in the south had more diversity of careers than those in the urban areas with the adjustments to the socio-economic condition that still maintained the career in agriculture. The study indicated that smallholders still held major resources, skills, land for earning income, relationship in the society that varied to the status of individuals and households. Several resources had been transformed for various careers. In particular, for those groups of young men that migrated from one location to another would need knowledge and existing skills along with conditions to make decision of changing careers. For all the studied areas, children had been expected to have high education for the purpose of career stability. These reflected the interrelated dimension of which education, career, and migration can not be separated.

Keywords: occupation, resources management for occupation, sustainable livelihood

1 ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่ สงขลา 90112
Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University, Hat Yai, Songkhla 90112, Thailand.

2 สาขาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่ สงขลา 90112
Faculty of Economics, Prince of Songkla University, Hat Yai, Songkhla 90112, Thailand.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กระหว่างเขตชนบท เขตชนเมือง และเขตชนบท ศึกษาเงื่อนไขในการเปลี่ยนแปลงอาชีพ และศึกษาการจัดการทรัพยากรในการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก สถานที่ที่ศึกษาใน 3 ตำบลได้แก่ เขตชนบท (บ้านทุ่งน้ำ) เขตชนเมือง (บ้านชายเขา) และเขตเมือง (บ้านใกล้ตลาด) ในจังหวัดสงขลา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีที่หลากหลาย ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ (RANQ) การสัมภาษณ์เชิงลึก และกรณีศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กจำนวน 90 ราย ผลการศึกษาพบว่า เขตชนบทและชนเมืองทางภาคใต้มีลักษณะการประกอบอาชีพที่หลากหลายกว่าเขตเมือง ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ซึ่งยังคงวิถีการประกอบอาชีพทางการเกษตรไว้ พร้อมกับการถือครองทรัพยากรสำคัญ ทักษะ ที่ดินทำกิน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ผันแปรตามสถานะของปัจเจก และครัวเรือน มีการใช้และการแปรสภาพทรัพยากรในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่มีการอพยพย้ายถิ่น ต้องอาศัยความรู้ ทักษะ ความชำนาญที่มีอยู่ควบคู่กับเงื่อนไข และการตัดสินใจในการปรับเปลี่ยนอาชีพ ทั้งนี้ในทุกเขตมีความคาดหวังให้บุตรหลานมีการศึกษาที่สูง เพื่อการประกอบอาชีพที่มั่นคง เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงมิติซึ่งมีความสัมพันธ์กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ระหว่างการศึกษา อาชีพ และการอพยพย้ายถิ่น

คำสำคัญ: การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากรในการประกอบอาชีพ การดำรงชีพอย่างยั่งยืน

บทนำ

การประกอบอาชีพของประชากรในภาคใต้ไม่

ได้มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อผลิตเพื่อการจำหน่าย หรือเพื่อความอยู่รอดเท่านั้น แต่เป็นการผลิตเพื่อเพิ่มรายได้ คุณภาพชีวิต และความมั่นคงในอาชีพควบคู่กันไป โดยมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 47.70 ซึ่งได้แก่ การทำสวนยางพารา การล่าสัตว์ และการป่าไม้ มีเพียงส่วนน้อยที่มีอาชีพอยู่ในกลุ่มประมง ขณะที่การประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมคิดเป็นร้อยละ 52.30 ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มค้าขาย รับจ้าง ธุรกิจส่วนตัว และบริษัท (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2550) ทั้งนี้ “อาชีพการทำสวนยางพารา” ไม่ได้มีความหมายเพียงแค่สาขาอาชีพที่ทำการผลิตพืชเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่บ่งบอกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเขตชาวใต้กับพืชวัฒนธรรม ที่เกษตรกรกว่าร้อยละ 70 ทำเป็นอาชีพหลักมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แต่ในขณะเดียวกันประชากรกว่าร้อยละ 80 มีการถือครองพื้นที่ไม่เกิน 50 ไร่ ซึ่งจัดเป็นสวนยางขนาดเล็ก (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2552)

ตลอดระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา นับจากเกิดการปฏิวัติเขียว การจัดการทรัพยากรด้านการประกอบอาชีพมีการเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก รวมถึงระบบการผลิต โดยเฉพาะการทำสวนยางพาราขนาดเล็กมักเกิดปัญหา ราคาผลผลิตตกต่ำ ขาดเงินทุน ขาดความรู้ในการจัดการ ขาดแคลนแรงงานฝีมือ และการใช้พื้นที่ไม่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น (Somboonsuke et al., 2003) ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ที่ส่งผลให้ความเป็นอยู่ในระดับครัวเรือนเกิดความไม่มั่นคงทางรายได้ และการดำรงชีพหากทำการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ และการจัดการทรัพยากรในการประกอบอาชีพ ภายใต้อาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปได้ของเงื่อนไข และการตัดสินใจของเกษตรกรรายย่อยในการใช้ และแปรสภาพทรัพยากรในการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันไปในแต่ละเขต จะทำให้ทราบถึงความต้องการ ความคาดหวังของเกษตรกรเพื่อนำไปสู่ความกินดีอยู่ดีและความมั่นคงในการประกอบอาชีพที่ยั่งยืน

การนำทฤษฎีวิวัฒนาการ (evolution theory) เข้ามามีส่วนช่วยในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมควบคู่กับแนวคิดเกี่ยวกับระบบสังคม (social system) จะทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางสังคมว่าเป็นกระบวนการพัฒนาการที่ซับซ้อน (ดาร์วิน, 2539) ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีสาเหตุจากสิ่งแวดล้อมทางสรีระธรรมชาติ ด้านประชากร โครงสร้างสังคม และพื้นฐานทางวัฒนธรรม (สุพัตรา, 2541) ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม มีสาเหตุจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม สภาพทางนิเวศวิทยาของท้องถิ่น การยอมรับสิ่งใหม่ และลักษณะบุคลิกภาพของปัจเจกบุคคล เป็นต้น (Steward, 1955) เช่น วิถีชีวิตชาวใต้ในปัจจุบัน ค่านิยมทางสังคม เข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อการตัดสินใจประกอบอาชีพ ทำสวนยางพารา สอดคล้องกับการศึกษาของ Somboonsuke (2001) ที่ได้ศึกษาระบบการทำสวนยางพารา ซึ่งเกือบทุกครัวเรือนในภาคใต้ทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลัก แม้กระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจขึ้น การทำสวนยางพาราขนาดเล็กยังถูกผลักดันให้ช่วยพยุงเศรษฐกิจโดยมุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตและรายได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เชื่อมโยงถึงด้านชีวภาพ กายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งรัฐมีการสนับสนุนระบบสินเชื่อ ให้ข้อมูลข่าวสารที่มีคุณภาพ จัดหาแหล่งน้ำ สนับสนุนด้านเทคโนโลยีมากขึ้น และใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อนำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาและเปรียบเทียบประเภทการประกอบอาชีพ และการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ การถือครองทรัพยากรของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กระหว่างเขตชนบท เขตชนเมือง และเขตชนบท

2. วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการตัดสินใจ และเงื่อนไขทางทรัพยากรในการเปลี่ยนแปลงอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก ระหว่างเขตชนบท เขตชนเมือง และเขตชนบท

3. ศึกษาการจัดการทรัพยากรในการประกอบ

อาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กระหว่างเขตชนบท เขตชนเมือง และเขตชนบท

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กระหว่างเขตชนบท (บ้านทุ่งน้ำ) เขตชนเมือง (บ้านชายเขา) และเขตเมือง (บ้านใกล้ตลาด) ในจังหวัดสงขลา ซึ่งศึกษารอบคลุมถึงความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ สถานะทางเศรษฐกิจ สังคม เพศ และอายุ จากตัวแทนแต่ละเขตพื้นที่ ทั้งหมดจำนวน 90 ราย โดยกำหนดช่วงเวลาที่ใช้ในการศึกษา คือ 50 ปี ย้อนหลัง

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการรวบรวมข้อมูลหลายวิธี (Multi-approach) การสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก การทบทวนเอกสารทุติยภูมิที่เกี่ยวข้อง และการใช้กรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. **พื้นที่ศึกษา** โดยใช้เกณฑ์ระดับการพัฒนาการเข้าถึงสวัสดิการด้านต่างๆ และระยะทางที่ห่างไกลจากตัวเมือง ความแตกต่างทางเศรษฐกิจ-สังคม (พัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา, 2548) ออกเป็น 3 เขต คือ 1) เขตชนบท บ้านทุ่งน้ำ อ.จะนะ 2) เขตใกล้เมือง บ้านชายเขา อ.บางกล่ำ และ 3) เขตเมือง บ้านใกล้ตลาด เทศบาลนครหาดใหญ่

2. **กำหนดกลุ่มตัวอย่าง** ประชากรครัวเรือนเกษตรกรบ้านทุ่งน้ำ จำนวน 480 ราย บ้านชายเขา จำนวน 479 ราย และบ้านใกล้ตลาด จำนวน 1,284 ราย โดยการกำหนดกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 3 ระดับ จากตัวแทนแต่ละเขต จำนวน 90 ราย ดังนี้ 1) ระดับเขต จำนวน 12 ราย จำแนกตามศาสนาเขตละ 4 ราย 2) ระดับครัวเรือน จำนวน 36 คน จำแนกตามศาสนา

เขตละ 12 ราย และจำแนกตามฐานะเขตละ 12 ราย และ 3) ระดับปัจเจก จำนวน 42 คน จำแนกตาม ระดับเศรษฐกิจและสังคมเขตละ 12 คน

3. วิธีการรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูล โดยการใช้แบบสอบถามสถานภาพ ทรัพยากรและความต้องการ (resource and needs questionnaire) (RANQ) แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสังเกต และกรณีศึกษาทำการวิเคราะห์สังเคราะห์แบบอุปนัย ตั้งแต่เดือน ตุลาคม ถึง ธันวาคม พ.ศ. 2550

ผลการวิจัยและข้อวิจารณ์

1. ลักษณะการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก

การประกอบอาชีพภาคเกษตร 1) **การทำสวนยางพารา** พบว่าการประกอบอาชีพการทำสวนยางเป็นอาชีพหลักของครัวเรือนเกษตรกรในเขตชนบทเมื่อเปรียบเทียบกับเขตชานเมืองและเขตในเมือง สำหรับการกีดขวางพาราพบว่าในเขตชานเมืองและเขตเมือง ครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพารามีการจ้างแรงงานกีดขวางพารามากกว่าครัวเรือนในเขตชนบท เนื่องจากพบว่าครัวเรือนในชนบทมีแรงงานพอเพียงและมีสัดส่วนพื้นที่ถือครองต่อแรงงานกีดขวางพาราค่อนข้างต่ำ สำหรับอัตราส่วนแบ่งผลตอบแทนระหว่างเจ้าของสวนยาง : แรงงานรับจ้างกีดขวางพาราพบว่ามีอัตราส่วน เจ้าของสวนยางพารา : แรงงานรับจ้างกีดขวางพารา เท่ากับ 60 : 40 และ 55 : 45 (หรือที่เกษตรกรเรียกว่า 100 ชัก 10) 2) **การทำนา** พบว่าครัวเรือนเกษตรกรในเขตชนบทและในเขตชานเมืองยังคงประกอบอาชีพทำนาอยู่บ้างแต่มีวัตถุประสงค์เพื่อการบริโภคในครัวเรือนส่วนใหญ่ หากเหลือค่อยขาย 3) **หาของป่าและเก็บผักขาย** พบเฉพาะครัวเรือนเกษตรกรในเขตชนบทเท่านั้น ช่วงต้นฤดูฝน มีการเก็บเห็ดเสม็ดที่สามารถเก็บได้ปีละ 1-2 ครั้ง เพื่อนำมาเร่ขายในหมู่บ้าน หรือออกไปขายในตลาดสด 4) **ปลูกพืชอื่นๆ** พบทั้งครัวเรือนในเขตชนบท และชานเมือง เช่น การ

ปลูกพริก และการปลูกมะเขือ โดยในเขตชนบทมุ่งผลิตเพื่อการจำหน่าย แตกต่างกับเขตชานเมืองมุ่งเพื่อบริโภคในครัวเรือน มีน้อยรายที่ผลิตเพื่อจำหน่าย โดยพบว่ามี การจ้างแรงงานจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5) **การทำปศุสัตว์** พบทั้งสามเขตโดยในเขตชนบทมีการเลี้ยงโค และแพะ เป็นอาชีพเสริม หรือไว้บริโภคในครัวเรือนเท่านั้น นอกจากนี้ ยังพบมีการเลี้ยงเป็ดเนื้อเชิงพาณิชย์ เลี้ยงนกเขาเพื่อเพาะพันธุ์จำหน่ายอีกด้วย ส่วนในเขตชานเมือง และเขตในเมือง พบว่ามี การทำปศุสัตว์ในลักษณะเชิงพาณิชย์ เช่น การทำฟาร์มไก่เป็นเชิงธุรกิจ เป็นต้น

การประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร มีความแตกต่างกันไปในแต่ละเขตพื้นที่ 1) **อาชีพค้าขาย** ในเขตชนบทมีการเปิดร้านชำควบคู่กับให้บริการปั้มน้ำมันขนาดเล็ก บ้างเปิดร้านน้ำชา ร้านขายโรตี่ บางรายขายผักสดในตลาดอำเภอ แบบเข้าไปเย็นกลับ แตกต่างกับเขตชานเมืองไม่นิยมค้าขายมากนัก เนื่องจากมีตลาดนัดในพื้นที่และอยู่ใกล้เมือง ในขณะที่เขตเมืองกลับมีความหลากหลายในการค้าขายมากกว่า เนื่องจากใช้แรงงานครัวเรือนเป็นหลัก เช่น ร้านขายน้ำชา อาหาร และแผงลอยริมถนน 2) **รับจ้างโรงงานอุตสาหกรรม** ผู้หญิงในเขตชนบทออกไปเป็นลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมมากกว่าผู้ชาย แตกต่างกับเขตชานเมืองแรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ พบในกลุ่มวัยรุ่นที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือมีที่ดินทำกินไม่เพียงพอเป็นหลัก 3) **รับจ้างทั่วไป** พบมากในเขตชนบทและชานเมือง เช่น เชื้อมโลหะ ทำป้าย รับจ้างขับรถโดยสาร รับจ้างเผาด่าน นอกจากนี้ ยังรับจ้างก่อสร้างทั้งทำเป็นอาชีพหลัก และเสริม กลุ่มแรงงานจึงมีความหลากหลายตั้งแต่วัยรุ่นอายุ 18 ปีขึ้นไป วัยกลางคน และสูงอายุ แตกต่างกับเขตเมือง เป็นแรงงานกึ่งฝีมือที่ออกไปรับจ้างนอกเขต เช่น ปอกหอม ส่งของในตลาดสด รถม้าไปเที่ยว 4) **งานฝีมือ** พบเฉพาะในเขตชนบทและชานเมือง ส่วนใหญ่เป็นแรงงานผู้หญิงสำหรับเขตในเมืองพบน้อย งานฝีมือ เช่น ปักจักรลายดอกผ้าคลุมเตียง และตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น 5) **รับ**

ราชการ รัฐวิสาหกิจ และบริษัทห้างร้าน พบเฉพาะในเขตชนบท และเขตเมือง เช่น การทำธุรกิจ บริษัทห้างร้านบริเวณหน้าถนนเอเชีย รัฐวิสาหกิจ และรับราชการ รวมถึงค้าขายแบบหาเช้ากินค่ำ

2. ผลการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก

การประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการดำรงชีพของประชากรทุกเขตทางภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพทำสวนยางพารา ซึ่งหลังจากการตั้งถิ่นฐานของเขตพบว่าเกิดความหลากหลายในด้านชาติพันธุ์ การถือครองทรัพยากร และการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ความแตกต่างระหว่างเขตถูกแบ่งแยกด้วยการอยู่ดีกินดี และการมีคุณภาพชีวิต ส่งผลทำให้คนในเขตเกิดการปรับเปลี่ยนการจัดการทรัพยากรด้านต่าง ๆ ภายใต้เงื่อนไขของการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันไปในแต่ละเขต นำมาซึ่งการตัดสินใจปรับเปลี่ยนการประกอบอาชีพ ที่ดำเนินไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม

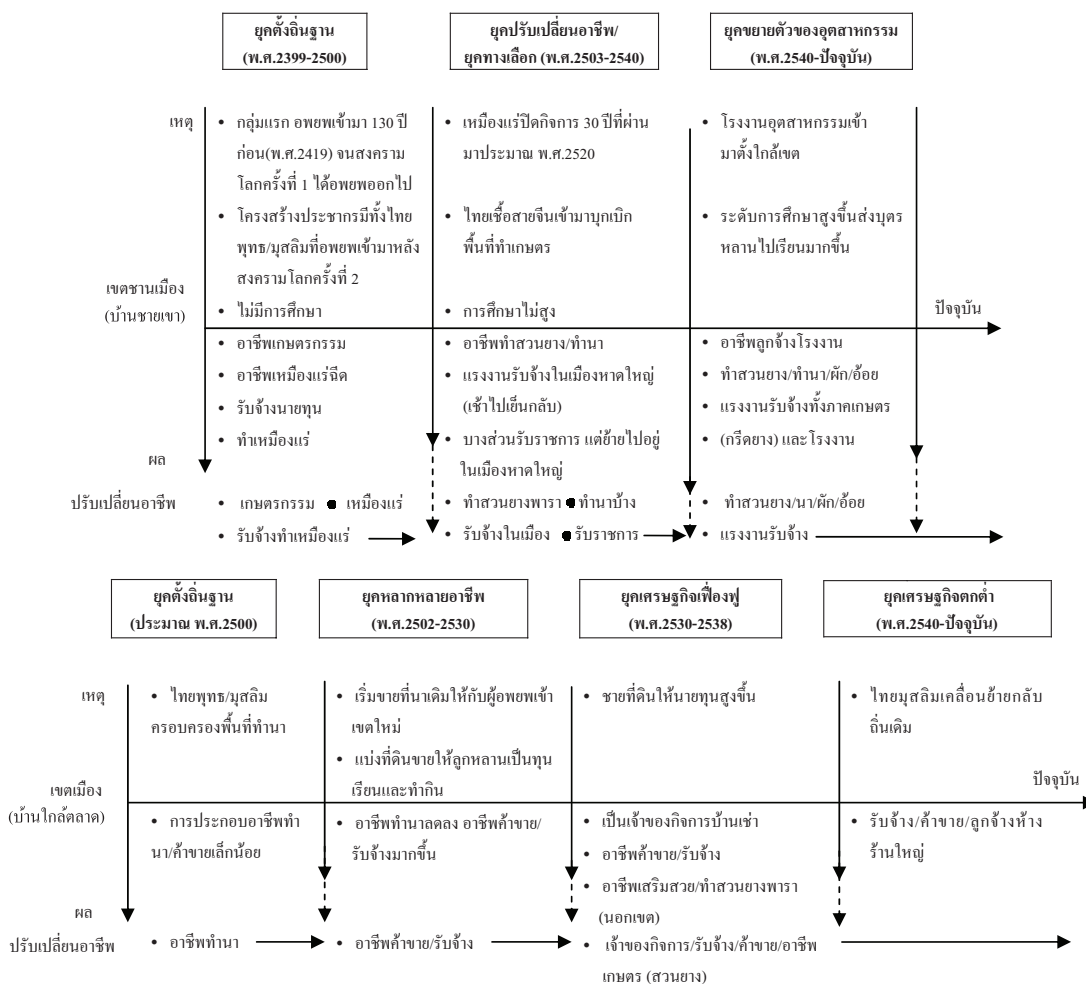
และวัฒนธรรมของไทย (ภาพที่ 1)

3. การจัดการทรัพยากรในการประกอบอาชีพของครัวเรือนชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก

จากการศึกษาพบว่ามีความแตกต่างในการจัดการทรัพยากรในการประกอบอาชีพของครัวเรือนชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในแต่ละเขตพื้นที่ โดยในเขตชนบท ครัวเรือนไทยพุทธที่มีฐานะร่ำรวยมีการถือครองที่ดิน ทรัพยากรเงินทุน ความสัมพันธ์ทางสังคม และทักษะในการประกอบอาชีพมากกว่า ฐานะปานกลาง ยากจน และครัวเรือนไทยมุสลิม ส่วนเขตชนบทเมืองครัวเรือนไทยพุทธที่มีฐานะปานกลาง และร่ำรวยมีสิ่งอำนวยความสะดวก ความสัมพันธ์ทางสังคม ทักษะในการประกอบอาชีพ และการมีที่อยู่อาศัยมากกว่า ฐานะยากจน และครัวเรือนไทยมุสลิมทุกสถานะ นอกจากนี้เขตเมืองครัวเรือนไทยมุสลิมที่มีฐานะร่ำรวยมีทรัพยากรทุน ทรัพยากรทางวัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าฐานะปานกลางยากจน และครัวเรือนไทยพุทธ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางในระยะ 50 ปี

ภาพที่ 1 (ต่อ)

ในระดับครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก ไม่ว่าจะเป็นไทยพุทธ หรือไทยมุสลิมที่มีฐานะร่ำรวยมักมีการถือครองทรัพยากร และการจัดการทรัพยากรในการประกอบอาชีพที่หลากหลาย และมากกว่าครัวเรือนในสถานะอื่น เนื่องจากการถือครองทรัพยากรมาก เป็นการเพิ่มทางเลือกในการจัดการทรัพยากรให้เหมาะสมกับสถานะ และปัจเจกในเขตได้

4. การใช้และการแปรสภาพทรัพยากรในการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก

ในภาพรวมการใช้และการแปรสภาพทรัพยากรในการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพบว่า ในทุกเขต มีการใช้และแปรสภาพทรัพยากรเพื่อความสัมพันธ์ทางสังคม เพื่อลงทุนทำกิจการและเพื่อการศึกษาบุตรหลานซึ่งพบทั้งไทยพุทธ และไทยมุสลิม และส่วนใหญ่พบทั้งในฐานะยากจน ฐานะปานกลางและฐานะร่ำรวย (ตารางที่ 2)

สภาพสังคม เศรษฐกิจ รวมถึงลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กที่เปลี่ยนแปลงไปไม่สามารถเปลี่ยนแปลงการดำรงชีพของคนในทุกเขตทางภาคใต้ที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ทางสังคม การช่วยเหลือ

ตารางที่ 1 ความหลากหลายการถือครองทรัพยากรในการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก

ทรัพยากรในการประกอบอาชีพ	เขตชนบท						เขตชานเมือง						เขตเมือง					
	พุทธ			มุสลิม			พุทธ			พุทธ			มุสลิม			พุทธ		
	P	M	R	P	M	R	P	M	R	P	M	R	P	M	R	P	M	R
1. ทรัพยากรเครื่องมือ																		
1.1 อุปกรณ์/เครื่องมือ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+			+	+	
1.2 แหล่งน้ำ	+												+					
1.3 พันธุ์พืช/สัตว์	+	+					+			+			+					
1.4 แรงงาน	+			+		+			+	+	+		+			+	+	
1.5 ที่ดิน			+			+	+	+		+	+		+	+	+	+	+	+
1.6 ทักษะ/ความชำนาญ	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
1.7 ทุน																		
• เงินออม						+			+	+			+	+	+	+	+	+
• มรดก											+	+	+	+			+	
• กองทุน						+	+		+	+		+	+					
1.8 ที่อยู่อาศัย		+	+				+	+		+	+		+	+		+	+	
1.9 สิ่งอำนวยความสะดวก				+	+		+			+			+			+		
2. ความสัมพันธ์ทางสังคม	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+	+	+	+
3. ทรัพยากรทางวัฒนธรรม																		
3.1 ค่าเชื่อ/ค่านิยม				+		+												+
3.2 การยึดถือในศาสนา				+		+												+
3.3 ความรู้ในอาชีพ						+							+		+	+	+	+
3.4 การศึกษา	+	+				+	+	+		+	+		+	+		+	+	+

หมายเหตุ: P = ฐานะยากจน M = ฐานะปานกลาง R = ฐานะร่ำรวย + = การถือครองทรัพยากร

เกื้อกูลกัน เพื่อนำมาใช้ในการแปรสภาพทรัพยากรในการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นแบบเครือข่าย หรือเพื่อนบ้าน เป็นต้น ทั้งนี้การประกอบอาชีพทำสวนยางพาราของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในภาคใต้มีการแปรสภาพทรัพยากรทักษะการกรีดยางที่มีอยู่ของทั้งเจ้าของสวน และผู้รับจ้างกรีดยางไปในทิศทางเดียวกันเพื่อส่งลูกเรียนหนังสือ เพื่อการลงทุนในสังหาริมทรัพย์ และอสังหาริมทรัพย์

5. เงื่อนไขและการตัดสินใจในการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางขนาดเล็ก

การตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพภาคการเกษตร ได้แก่ การทำสวนยางพารา ทำนา การเพาะปลูกพืชอื่น และทำปศุสัตว์ โดยเขตชนบท และชานเมืองมีเงื่อนไขทางทรัพยากรทุน เช่น ที่ดิน เงิน ทุน แหล่งน้ำ ตลาด เป็นต้น ที่มากกว่าทรัพยากรทางสังคม และทรัพยากรทางวัฒนธรรม แตกต่างกับเงื่อนไขทางทรัพยากรที่จำเป็นต่อการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพนอกภาคเกษตรของเขตเมือง และ

ตารางที่ 2 การใช้และการแปรสภาพทรัพยากรเพื่อการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก

การใช้และ การแปรสภาพทรัพยากร	เขตชนบท						เขตชนเมือง						เขตเมือง					
	พุทธ			มุสลิม			พุทธ			มุสลิม			พุทธ			มุสลิม		
	P	M	R	P	M	R	P	M	R	P	M	R	P	M	R	P	M	R
1. การกู้เงินเพื่อการศึกษาบุตรหลาน	+	+	+			+							+					+
2. ลูกส่งเงินให้ใช้จ่ายในครัวเรือน				+						+			+					
3. ใช้เงินที่บุตรหลานส่งมาลงทุน ทำกิจการ/ซื้อที่ดิน			+	+			+	+	+	+	+	+				+		
4. ซื้อสิ่งอำนวยความสะดวกการ ประกอบอาชีพ						+	+									+		+
5. ใช้เงินเพื่อผ่อนบ้าน				+		+	+											
6. ขายทรัพย์สินเพื่อปลูกบ้าน /ส่งบุตรหลานเรียน							+					+						+
7. ใช้ทักษะที่มีไปรับจ้างผู้อื่น			+			+				+								
8. นำเงินที่ได้มาใช้หนี้		+			+		+											
9. ความสัมพันธ์ทางสังคมในการ ประกอบอาชีพ	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+			+		+

หมายเหตุ: P = ฐานะยากจน M = ฐานะปานกลาง R = ฐานะร่ำรวย + = การถือครองทรัพยากร

ชนเมืองมีเงื่อนไขทางทรัพยากรทางสังคม เช่น การศึกษา ความชำนาญ ความสัมพันธ์ทางสังคม ค่านิยม ความมั่นคงในชีวิต และความใกล้ชิดแหล่งงาน เป็นต้น มากกว่าทรัพยากรทุน และทรัพยากรทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ เชื่อกันว่าหากมีการศึกษาที่ดีนำมาซึ่งอาชีพและรายได้ที่ดีขึ้น ประกอบกับความคาดหวังทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าเป็นเรื่องความมั่นคง มีเงินพอใช้ในครัวเรือน มีเงินทุนเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ เป็นต้น (ภาพที่ 4)

6. ความต้องการและความคาดหวังในการประกอบอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก

ครัวเรือนและปัจเจกในทุกเขตที่มีฐานะยากจนยังไม่พอใจในสิ่งที่ได้รับ เพื่อสนองความต้องการในสภาวะปัจจุบัน ในทางตรงข้ามครัวเรือน และปัจเจกในเขตชนบทที่มีฐานะร่ำรวย มีความพึงพอใจในสิ่งที่ได้รับมาสนองความต้องการ เช่นเดียวกับกลุ่มชาว

ไทยมุสลิมในเขตชนเมือง การตอบสนองความต้องการของครัวเรือน และปัจเจกของเขตเมืองยังอยู่ในระดับต่ำ เป็นไปได้ว่า เหตุผลที่เกิดการใช้และแปรสภาพทรัพยากรของชาวไทยมุสลิมในเขตชนเมืองนั้น ผูกโยงกับความต้องการ และความปรารถนา ไม่ว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจ ยากจน ปานกลาง หรือรวย และไม่ว่าเป็นไทยพุทธหรือไทยมุสลิมมักมีความคาดหวังให้บุตรหลานมีการศึกษาที่สูงขึ้นเช่นกัน (ตารางที่ 3)

ครัวเรือนและปัจเจกในทุกสถานะมีความคาดหวังให้บุตรหลานมีการศึกษาในระดับที่สูง มีความมั่นคงทั้งทางการเงิน การงาน รวมถึงมีเงินเพียงพอสำหรับใช้จ่ายในครัวเรือน และการประกอบอาชีพ อีกทั้งครัวเรือนที่มีฐานะยากจนในเขตชนบทที่มีความมั่นใจในอาชีพที่ทำอยู่ในปัจจุบัน และมีความพอใจในสิ่งที่ได้รับมากกว่าครัวเรือนที่มีฐานะยากจนในเขตชนเมือง และเขตเมืองที่มีความต้องการเพื่อตอบสนองความพึงพอใจมากกว่า

ตารางที่ 3 ความคาดหวังของปัจเจกและครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็ก

ความคาดหวัง	เขตชนบท						เขตชานเมือง						เขตเมือง					
	พุทธ			มุสลิม			พุทธ			มุสลิม			พุทธ			มุสลิม		
	P	M	R	P	M	R	P	M	R	P	M	R	P	M	R	P	M	R
1. ให้บุตรหลานมีการศึกษาสูง	+	+		+	+		+	+	+	+	+		+	+				+
2. มีงานดีกว่าที่เป็นอยู่		+		+			+	+								+		+
3. มีความมั่นคงทั้งการเงินและงาน		+		+						+	+		+	+		+		+
4. ต้องการให้มีเงินพอใช้							+	+		+	+		+	+				
5. ช่วยเหลือตนเองไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น							+			+						+		
6. ความยั่งยืนในการสืบทอดอาชีพ		+					+		+									
7. มีสุขภาพดี						+												
8. มีเงินออม/ไม่มีหนี้สิน					+			+		+								
9. มีงานทำในเขต		+							+						+			
10. มีความสุขในครอบครัว						+				+		+						
11. มีเงินทุนประกอบอาชีพ							+	+		+			+	+		+		
12. มีความรู้ในการประกอบอาชีพ		+			+					+								
13. มีที่ดินเพียงพอต่อการประกอบอาชีพ			+						+									

หมายเหตุ : P = ฐานะยากจน M = ฐานะปานกลาง R = ฐานะร่ำรวย + = ความคาดหวัง

7. ผลของการประกอบอาชีพในปัจจุบัน: การตอบสนองความต้องการและคาดหวัง

ประเด็นคำถามเกิดขึ้นหลังจากศึกษาผลของการเปลี่ยนแปลงอาชีพ “การประกอบอาชีพในปัจจุบันของเขตสามารถตอบสนองความต้องการและคาดหวังของครัวเรือน และปัจเจกได้หรือไม่” ผลการศึกษาที่ได้อาจไม่ชัดเจนนักในระยะยาว แต่สภาพที่เป็นอยู่พอจะอธิบายผลเชิงประจักษ์ได้ คือ ทั้ง 3 เขต มีผลของการประกอบอาชีพในแต่ละอาชีพคล้ายคลึงกันดังนี้

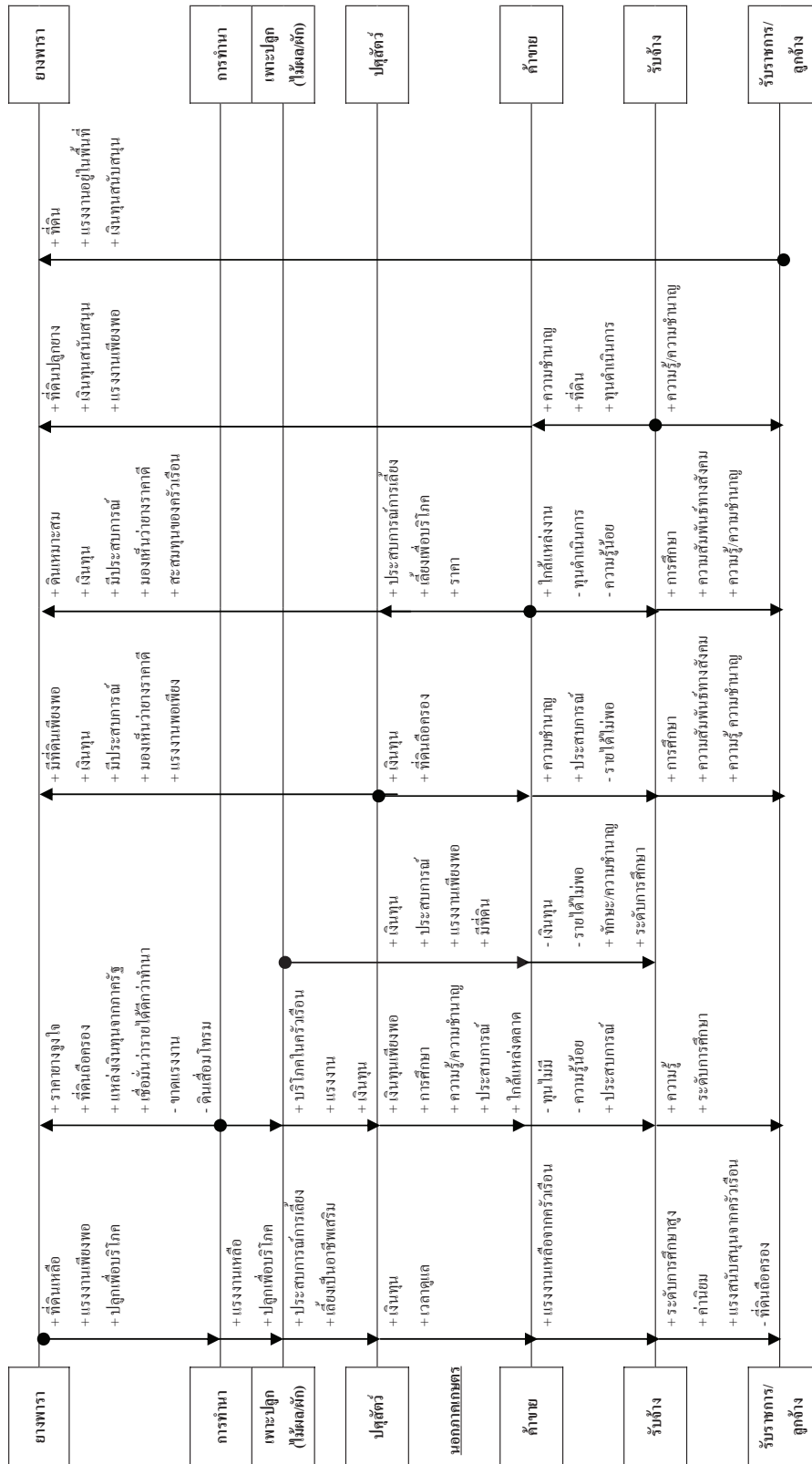
1) **อาชีพทำสวนยางพารา** เป็นอาชีพที่ทำรายได้เพิ่มขึ้นจากในอดีต โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทและชานเมือง ส่งผลให้สถานภาพครัวเรือนดีขึ้น และมีความคล่องตัวในการใช้และแปรสภาพทรัพยากรทุนส่งบุตรหลานเล่าเรียน ชื่อที่อยู่อาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวก และมีข้อสังเกตว่า ความสัมพันธ์เชิงสังคมของครัวเรือนที่มีระดับมากขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการมีโอกาสเปิดรับข่าวสาร และการติดต่อเพื่อทำธุรกรรมเพิ่มขึ้น

2) **อาชีพค้าขาย** เขตชานเมืองและเขตเมืองมีการช่วยเหลือเกื้อกูลในอาชีพเดียวกัน รายได้เพียงพอต่อการใช้จ่าย

ส่งผลให้เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้บุตรหลาน ชื่อที่อยู่อาศัย และสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น อย่างไรก็ตาม อาชีพค้าขายมีรายได้ไม่ค่อยแน่นอน ประกอบกับมีเวลาให้กับครอบครัวน้อยลง จึงส่งผลให้เกิดปัญหาทางสังคมในระดับเขต และครัวเรือน 3) **อาชีพรับจ้าง** ไม่ว่าจะเป็นการรับจ้างทางราชการ และเอกชน หรือรับจ้างทั่วไป ทำให้เขต ครัวเรือน และปัจเจกมีโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น เพราะการออกไปรับจ้างนอกครัวเรือน นำมาสู่การคิดและแก้ปัญหาที่ดีขึ้น ทำให้มีความสัมพันธ์เชิงสังคมสูง มีสถานภาพทางสังคมและรายได้ดีขึ้น ในทางตรงข้ามการรับจ้างมักไม่ค่อยมีเวลาให้กับบุคคลใกล้ชิดในครัวเรือน ก่อให้เกิดปัญหาครอบครัวตามมา ประกอบกับรายได้ไม่แน่นอน ทำให้ต้องมีอาชีพสำรอง สวัสดิการมีน้อยหรือไม่อยู่ในสภาพเสี่ยง และไม่มั่นคง

ทั้งนี้การประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นอาชีพภาคเกษตร หรืออาชีพนอกภาคเกษตร ในปัจจุบันความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนจากช่วยเหลือเกื้อกูลกันมาเป็นการจ้างแรงงาน มีการแข่งขันสูง นำมาสู่ความ

ภาคผนวก

ภาพที่ 2 ความเป็นไปได้ในการตัดสินใจและเงื่อนไขทางทรัพยากรในการเปลี่ยนแปลงอาชีพของครัวเรือนเกษตรกรชาวสวนยางพาราขนาดเล็กในเขตชนบท เขตพัฒนาเมือง และเขตเมือง

+ = เงื่อนไขแบบบวก - = เงื่อนไขแบบลบ ↑ = ความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ↓ = จุดเริ่มต้นความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนแปลงอาชีพ

ขัดแย้งในที่สุดสอดคล้องกับการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นความ
ฟุ่มเฟือยและการซื้อสิ่งที่ไม่จำเป็นจึงเป็นการเพิ่มความ
เสี่ยงในการดำรงชีวิต ประกอบกับการที่แรงงานขาด
ทักษะ และความชำนาญ โอกาสได้งานที่มีน้อย และ
ไม่สามารถต่อรองค่าจ้างได้ นอกจากนี้ มักจะโดนเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง กรณีไม่มีความรู้ ทำให้ไม่
ได้รับความเป็นธรรม และเกิดปัญหาขัดแย้งตามมา

สรุปและข้อเสนอแนะ

หากมองภาพรวมความแตกต่างทางโครงสร้าง
ของเขตและครัวเรือนทั้งไทยพุทธ และมุสลิมในชนบท
และชานเมืองทางภาคใต้มีความหลากหลาย และมี
ทางเลือกในการประกอบอาชีพมากกว่าเขตเมือง ซึ่งมัก
ประกอบอาชีพเชิงเดี่ยว ทั้งนี้ครัวเรือนส่วนใหญ่อาศัยอยู่
ในชนบท และชานเมือง จึงเหมาะที่จะการประกอบ
อาชีพภาคการเกษตร โดยเฉพาะครัวเรือนที่ทำสวน
ยางพารา มักมีการถือครองทรัพยากรในการประกอบ
อาชีพเป็นทุนอยู่ก่อน จำเป็นต้องใช้ทักษะ ความ
สามารถไม่แตกต่างไปจากการทำอาชีพอื่น แต่เป็นที่น่า
สังเกตว่า การใช้และการแปรสภาพทรัพยากรที่ถือ
ครองอยู่ ใช้ความสัมพันธ์ทางสังคมเพื่อเพิ่มโอกาส
ในการประกอบอาชีพ และใช้เงินที่ได้จากการทำงาน
หรือบุตรหลานส่งกลับมาให้ ในการลงทุนทำกิจการ
ต่างๆ ผ่อน-ซื้อที่ดินทำกิน บ้าน สิ่งอำนวยความสะดวก
และใช้หนี้ ส่วนในเขตเมืองอาจไม่มีความแตกต่างกับ
พื้นที่อื่นมากนัก ในอาชีพค้าขายที่จำเป็นต้องใช้เงิน
ทุนในการแปรสภาพทรัพยากรในการประกอบอาชีพ
สำหรับลงทุนระยะสั้นแบบวันต่อวัน

มิติด้านการศึกษา ทุกสถานะ และทุกเขตของ
ภาคใต้มีความคาดหวังให้บุตรหลานมีการศึกษาใน
ระดับที่สูงกว่าภาคบังคับ จึงเป็นปัจจัยดึงดูด ที่มีผล
ทำให้เยาวชนในชนบทมีการย้ายถิ่นเนื่องจากเมืองใหญ่
มีสถานศึกษาสูงกว่าภาคบังคับ และเพื่อการประกอบ
อาชีพที่มั่นคง โดยมีความคิดเห็นว่ายังสถานภาพของ
ครอบครัว หรือบุคคลขึ้นเท่าไร ความหลากหลาย

และจำนวนทรัพยากรที่ถือครองอยู่จะมีมากขึ้นเท่านั้น
แต่ขณะเดียวกันเมื่อเรียนจบ มักไม่กลับภูมิลำเนา
เพราะทางเลือกในอาชีพมีจำกัด ซึ่งแตกต่างจาก
บุคคลอีกกลุ่ม เลือกที่จะไม่ย้ายถิ่น อาจเป็นเพราะได้
ลงทุนลงแรงในท้องถิ่นเดิมอย่างมาก อีกทั้งมีความ
ผูกพันฉันพี่น้องกับคนอื่น รวมถึงเขต ซึ่งอาจเป็นปัจจัย
ที่ผลักดัน หรือเอื้อให้เกิดการดำรงชีพอย่างยั่งยืน อีกทั้ง
ยังสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ โดยพึ่งพาปัจจัย
ภายนอกให้น้อยที่สุด

มิติด้านการประกอบอาชีพทางการเกษตร ทุก
สถานะ และทุกเขต มีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากค่านิยม
ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป อาชีพเกษตรจึงถูก
มองว่ารายได้น้อยและไม่มั่นคง บางอาชีพอาจสูญหายไป
เนื่องจากไม่มีผู้รับการถ่ายทอด ประกอบกับ
การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม ทำให้เกิดการ
ย้ายถิ่นเข้าไปเป็นแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม มี
เวลาให้กับครอบครัวน้อยลง ส่งผลให้ขาดแคลน
แรงงานในฤดูเพาะปลูก ต้องจ้างแรงงานจากภายนอก
เข้ามาเหลือเพียงวัยแรงงานบางส่วน วัยกลางคนและผู้
สูงอายุที่ยังคงมีเวลาให้กับครอบครัว อีกทั้งสามารถทำ
อาชีพอื่นเสริมได้

จากข้อสรุปเบื้องต้นมีข้อเสนอแนะเพื่อให้ที่มี
ความสอดคล้องกับสังคมยุคปัจจุบันได้ดังนี้

1. การก้าวเข้าสู่ความเป็นเขตเมือง ส่งผลให้
บทบาทและความเจริญทางภาคเกษตรลดลง แต่ไม่ได้
หมายถึง การดำรงชีพต้องลดลงไปด้วย หากทำความเข้าใจ
และนำทฤษฎีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับ
ใช้กับการดำรงชีวิต ย่อมสามารถดำรงวิถีทาง
เกษตรกรรมของคนในชุมชนไว้ได้ ซึ่งจะส่งผลต่อ
ความยั่งยืนในการดำรงชีพของครัวเรือนเกษตรกร
ชาวสวนยางพารา

2. ความไม่ชัดเจนในนโยบายพบว่ามีผล
กระทบต่อการประกอบอาชีพในปัจจุบัน เช่น
นโยบายที่ดินที่มีผลทำให้สิทธิการถือครองที่ดินของ
เกษตรกรเปลี่ยนแปลงไปและมีผลกระทบต่อ
เกษตรกรชาวสวนยางโดยเฉพาะในเขตชนบททำให้เกิด

การปรับเปลี่ยนอาชีพ และการเคลื่อนย้ายแรงงานและการย้ายถิ่นเป็นต้น ดังนั้น รัฐควรมีนโยบายที่ชัดเจนและประสานกันระหว่างหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับที่ดินทำกินเพื่อเพิ่มโอกาสในการใช้และจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

3. ท้องถิ่นควรมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมโดยผ่านกระบวนการกลุ่มระหว่างเขตไทยพุทธกับไทยมุสลิมในระดับเขตในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่เพื่อสามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพได้อย่างยั่งยืน

4. มิติด้านความต้องการและคาดหวังของทุกเขตต้องการให้บุตรหลานมีการศึกษาสูง ดังนั้น องค์กรต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาการศึกษา เช่น โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรประชาชนควรร่วมมือกันในการพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาควบคู่กับการปลูกจิตสำนึกรักท้องถิ่น (บ้านเกิด) ของคนในชุมชนเพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญในการดำรงอยู่ของอาชีพเกษตรกรรมที่จำเป็นต้องได้รับการถ่ายทอดทางด้านทักษะ ไม่ใช่มองเพียงความมั่นคงทางการเงิน และความมั่นคงในการทำงานส่วนตัวเป็นสำคัญ

เอกสารอ้างอิง

- คารณี ถวิลพิพัฒน์กุล. 2539. *กระบวนการเป็นเมืองกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัตรา สุภาพ. 2541. *สังคมวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา. 2548. *รายงานผลการดำเนินงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา ประจำปี 2547*. กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2550. *แสดงจำนวนการประกอบอาชีพในภาคการเกษตร และนอกภาคการเกษตรแยกเป็นรายภาค ปี 2550*. กรุงเทพฯ.
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2552. *นิยามศัพท์เกษตร*. สืบค้นเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม 2552. จาก <http://www.oae.go.th>.
- Somboonsuke, B. 2001. "Recent Evolution of Rubber-Based Farming Systems in Southern Thailand." *Kasetsart J. (Soc. Sci.)*, 22(1): 61-74.
- Somboonsuke, B., P. Prommee, P. Cherdchom, and J. Patchrat. 2003. "The Sustainable Livelihood of Rubber Small Holder: A Case Study of Rubber-Fruit Tree Farming System in Kao Phra Community, the Southern Thailand." *Kasetsart Journal (Social Sciences)*, 24(2): 156-168.
- Steward, J. H. 1955. *Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution*. Urbana: University of Illinois Press.